

באיך תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי עניני דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל

בס"ד | גליון 251 | שנה ה' | פרשת שמיני - שביעי של פסח | תשע"ח

שיחת רבנו בעיר בית שמש ז' ניסן תשס"ג

כבר ידוע שכל דבר טוב, תורה, יראת שמים, וכל הדברים הטובים, צריכים תמיד חיזוק, ולא רק בדורינו אלא בכל הדורות, חז"ל אומרים תורה בפרט, צריכה חיזוק, בפרט דורינו הירוד כ"כ שהרוחניות כ"כ ירוד, אז בודאי צריך חיזוק.

ידוע שבתורה יש שני חלקים, יש בין אדם למקום צריך חיזוק, וגם בין אדם לחבירו, אבל בין אדם לחבירו בדרך כלל צריך עוד יותר חיזוק, תיכף ומיד כשהקב"ה ברא את הבריאה, החטא הראשון ה' עץ הדעת, וזה כתוב בספרים שכלול הכל, תיכף אחרי זה ה' החטא של קין שהרג את הבל, זה ה' חטא של בין אדם לחבירו, ועד כדי כך! שתמוה מאד מה קין קינא בהבל, האם קינא בו על גשמיות הרי לא ה' חסר לו כלום!?

אלא במה הוא קינא ברוחניות, היות שהבל הביא קרבן וגם הוא הביא קרבן, והקרבת של הבל התקבל יותר להקב"ה, ושלו לא, יוצא שה' לו עגמת נפש למה לא התקבל הקרבן שלו ברצון כמו הקרבן של הבל, וזה קנאה של רוחניות, לא כאב לו שום דבר מגשמיות, לא חסר לו כלום! ולא קינא על זה כלום, רק מה אע"פ שכתוב קצת שחלקו ג"כ למי כל הארץ, אבל העיקר מה שכתוב בתורה בפירושו, זה שהקב"ה שעה אל הבל ואל מנחתו ואל קין ואל מנחתו לא שעה! זאת אומרת שלא התקבל ברצון, אמנם התקבל אצל הקב"ה אבל לא ברצון כ"כ, וזה עשה לו כבר כ"כ עגמת נפש עד כדי כך שהקנאה הזאת הביאה עד כדי כך שהרג אותו! רואים עד כמה קשה הענין של בין אדם לחבירו.

אחרי זה ה' עד כדי כך, שכתוב בדור המבול כי מלאה הארץ חמס, שזה בין אדם לחבירו, ואמנם ה' ג"כ דברים של בין אדם למקום כי השחית כל בשר את שדרכו על הארץ, עריות וכו', אבל חז"ל אומרים לא נתמלאה סאתם אלא על הגול, עירקת הגזירה היתה על גול, על חמס, זה בין אדם לחבירו.

ואחרי המבול מה ה' מה שכתוב בתורה "סדום" מה ה' סדום "בין אדם לחבירו" עיקר החטא שנענשו עליו זה ה' בגלל בין אדם לחבירו, אמנם היו גם חטאים אחרים אבל מה שנענשו זה ה' על בין אדם לחבירו, וכמו שכתוב בפסוק ביחזקאל שנענשו על שלא החזיקו יד עני ואביון, זה ה' כתוב נבביא, עד כדי כך נענשו שנהפכה סדום ולא נשאר זכר מהם רק לוט נשאר בזכותו של אברהם איבנו ועוד. עכ"פ מה ה', בין אדם לחבירו. א"כ זה רואים שה' בכל הדורות, וכך גם הדור שלנו, כולם יודעים שעיקר הדברים מה שקשה לאנשים הם דברים אלו. והרי ידוע שאם הרב אומר שזה טריפה השואל לא כ"כ מרוגז, אבל אם הוא פוסק לרעתו בענין של בין אדם לחבירו, הוא לא יכול לשקוט על זה, למה? כי בין אדם לחבירו זה הדבר הקשה ביותר!

א"כ אנחנו רוצים לדבר מצד אחד את הזכות הגדולה שיש כאשר אדם נזהר בבין אדם לחבירו.

יש מאמר בתורת כהנים בתחילת פר' שמיני, בלשון זה, ויהי ביום השמיני וכו' הוי אומר שמיני למנין ולא שמיני לחדש [את אומרת שה' ספק איזה שמיני אם לחדש או למנין] אותו היום נטל עשר עטרות ראשון למעשה בראשית, ראשון לנשיאים ראשון לכהונה, ראשון לעבודה ראשון לירידת האש ראשון לאכילת קדשים ראשון לאיסור הבמות ראשון לראשי חדשים ראשון לשכון שכינה בישראל ראשון לברך את ישראל. ולכאורה צריך להבין מה הפירוש ראשון למעשה בראשית הרי כל הדברים שמונה היו באותו יום, גם ירד האש באותו יום היו מותרין לאכול קדשים, באותו יום הקריבו הנשיאים, הכל זה בדיוק באותו היום, אבל ראשון למעשה בראשית הרי ה' יותר מאלפים שנה כבר? ומה הפשט ראשון למעשה בראשית?

ועוד דבר הרי התורה מחשיבה מה שנעשה דבר חיובי, וכך כל הדברים האלה הם קיום מצוה וגם ראשון לירידת האש ע"ז ראו ששכינה שורה בישראל, ואכילת קדשים הכל זה דברים חיוביים, אבל האיסור הבמות הרי זה לא דבר חיובי, רק "אסור" וכתוב גם את זה, אבל העיקר מה שכתוב ראשון לבריאת העולם, קשה שתי הדברים גם שזה לא קיום מצוה, וגם זה לא ה' עכשיו רק לפני יותר מאלפים שנה.

אבל הענין הוא לכאורה פשוט, הרי ידוע שהקב"ה ברא את העולם והוא לא צריך שום דבר, אבל הקב"ה מרוב טובו שהקב"ה רוצה להביא חסד לעולם, אז הוא ברא בריאה, ורצונו להיות שכינה בתחתונים, חוץ ממה שהשכינה בעליונים. ואיך עושים שכינה בתחתונים? אז לכתחילה הקב"ה הראה שבלי תורה זה לא הולך, ואע"פ שבכל הדורות היו צדיקים גדולים, ה' דור של מתושלח, וכתוב בספר כד הקמח לרבינו בחיי בשם מדרש, שבאותו יום שמתושלח נפטר ה' רעש בשמים ומלאכי השרת הספיפו אותו כ"כ הרבה שורות של רבבות מלאכים, על כל מה שה' שונה משניות [ולא ידוע לנו איזה משניות] עכ"פ הוא ה' צדיק כזה גדול שבשביל זה ה' רעש בשמים וכל המלאכי השרת הספיפו אותו, האם אנחנו יכולים לתאר איזה גדלות שה' לבן אדם הזה, ואנחנו מסתכלים על הדורות הקדמים לא יודעים מהם מה הם היו, וכן חנוך כתוב שהקב"ה לקח אותו ונהי' מלאך, מלאך גדול מאד! זה לא סתם, בן אדם לא יכול לזכות לזה, ואז זה ה' בלי תורה, בלי תורה ה' יכול

לזכות לדרגה כזאת, אבל זה רק יחידים, יחידים, והקב"ה הראה שבלי תורה העולם לא יכול להתקיים אלא צריך תורה, ולהשכין שכינה בעולם הזה, זה רק עם תורה, והקב"ה ברוב טובו מרוב שהוא רוצה לעשות חסד, הוא ברא בריאה רוצה לעשות שתהי' שכינה, ולהשראת השכינה צריך תורה, וזה הכל מרוב טובו וחסדו שרצה. והבן אדם ג"כ צריך ללמוד היות שתורה תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים, להראות שמה שרוצים מבן אדם זה הענין של חסד של אהבת אנשים אהבת בני אדם, וזה הקב"ה רוצה, לכן הכל בחסד, כל התורה תחילתה חסד וסופה גמילות חסדים, הכל, כדי שהאדם צריך לדעת שהעיקר הוא חסד,

ממילא מה שנגד זה, הוא חורבן! עד דור המבול חורבן! אחרי דור המבול בסדום, חורבן! כל הדורות אם יש ח"ו מה שחלילה עד כדי כך עד שנתמלא סאתם יש חורבן, והקב"ה רוצה שהעולם יתנהג בחסד ובטוב וברחמים.

אבל העיקר מה שאנחנו רוצים לומר הרי יש מדרגות בהשראת השכינה וחז"ל אומרים בברכות (דף ו' א') כי בעשרה יש השראת השכינה ולגבי כמה דינים צריך דוקא עשרה כל בי עשרה שכינתא שריא, ויש ג"כ פחות מזה, חמשה, ואפ"ל אחד! אבל הכל מדרגות פחות ופחות, מה שיש יותר שכינה זה במה שיש יותר אנשים, ואם יש יותר אנשים שרבים האם יהי' שכינה? לא מסתבר, זה נגד הסברא, מה שיש יותר אנשים הרי יהי' ע"כ ריב, וכתוב במתן תורה ויחן ישראל נגד ההו, אומרים חז"ל שהי' כאיש א' בלב א' אבל כל החניות היו עם ריב, ואפ"ל כלל ישראל אחרי שיצאו ממצרים שהי' כ"כ קשה יצאו ממצרים, בכל זאת לא ה' מדרגה כזאת שלא יהי' ריב אלא כל החניות ה' עם ריב, עד שבאו למדרגה של ויחן שם ישראל, הגיעו למדרגה שיהיו ראויים לתורה. עכ"פ כדי להגיע לתורה צריך שלא יהי' ריב, ועכשיו אחרי שיש תורה צריך שוב להקפיד לעשות שאנשים יהיו באהבה א' לשני. וזה כתוב בכל המקומות שצריך שבין אדם לחבירו יהי' בסדה, ולכן כששמעתי שב"ה המקום הזה מתחילים ללכת על הדרך הנכון כמו שצריך להיות, אז צריך מאד לברך על זה ואנחנו מקוים שהקב"ה יעזור שזה יעלה הלאה והלאה.

הרי כתוב בכל המקומות כי מה שיש יותר ציבור זה יותר ענין גדול, ומה זה ציבור? האם ציבור שרבים? זה לא ציבור! אלא ציבור הפשט ששלום ביניהם, והראו לי בבית הלוי ריש פר' וישב שכותב שעיקר הזכות שבשבילם יגיעו לישועה הוא הקיבוץ, והו שדרשו בזעקין יצילוך קיבוץ, כלומר כשאתם נאספים הרבה אנשים לתפילה אין התועלת מהריבוי רק הקיבוץ שלך הוא יצילוך, דמה שנאספים ונעשים כולם אגודה אחת באהבה ובאהבה ולב שלם, זהו המציל אותך, וזהו המבואר בספרי המוסר שקודם ההתפילה יתבונן כל אדם במצות ואהבת לרעך כמוך כדי לקשור לב כולם כאחד.

עכ"פ זהו היסוד מה שאנחנו רוצים לדעת, אם אנחנו רואים שמה שציבור יותר גדול יש לו כח יותר גדול, בכל המקומות בש"ס ובמדרשים, רואים שציבור אינו דומה יחיד לציבור, אז מה הפשט ציבור שהוא כאחת, ציבור שחם ושלום הפוך, זה להיפך האסון הכי גדול. ממילא מה שצריכים להתחזק, מה שצריכים להתחזק בכל הדברים הכל צריך חיזוק בלי שום ספק! אבל החלק הזה עלול מאד ח"ו להיות ההיפך, וכדי שיהי' הטוב...

באגרת הגר"א [שנשם שלוש נוסחאות] ובנוסח שנמצא בכת"י של ר' יוסף זונדל מסלנט זצ"ל כתוב הלשון "ורוב התורה הוא לשמח לאדם" עכ"פ זהו באמת החלק העיקרי ביותר, כי אם בן אדם כשיש חלילה וחס בין אדם לחבירו לא בסדר אי אפשר שיהי' שכינה, אי אפשר שעשרה אנשים יתללו ביחד מה שחז"ל אומרים שיש שכינה. ויש מדרגה עוד יותר גדולה, מה שחז"ל אומרים בסוף מרובה, ב"ק דף עה"פ ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל שאין השכינה שורה בפחות משני אלפים ושני רבבות מישראל, ותוס' שואלים הרי כתוב שבעשרה שכינתא שריא, אומרים תוס' דכדי שיהי' שכינה של משכן צריך כ"כ הרבה.

ומה הענין שצריך כ"כ הרבה, כי מה שיש יותר אנשים הנסיון יותר קשה שכל האנשים יהי' ביניהם אחדות, שיהי' ביניהם אהבה ואחוה, [אני לא אומר טעמים אולי יש טעמים עוד יותר, אבל זה סברא כזאת] שכשיש הרבה אנשים יש קידוש ה' כזה, אם כ"כ הרבה אנשים יש אהבה ביניהם אז ראויים לשכינה קצת אנשים זה לא כ"כ, ומה הענין בדיוק במספר הזה אני לא יודע כך כתוב בחז"ל.

עכ"פ מה שיש יותר אהבה יש יותר קידוש שם שמים וזהו שכינה, וזה אנחנו מאד צריכים להתחזק, ומה שיותר מתחזקים בזה...

וב' משתדלים עד כמה שאפשר שיהי' שכינה שיהי' אהבת הבריות שכל אחד יראה לעשות טוב לשני, ובזכות זה תזכו בודאי שבעז"ה כל כלל ישראל אם יעשו את זה יזכו לגאולה במהרה בימינו, ואנחנו צריכים מאד לעבוד בכל הכחות בכל הפרטים להראות שיתחזקו יותר באהבת חברים באהבת ישראל, ובזה שיתחזקו בזה, בודאי גם חלק בין אדם למקום ג"כ צריך חיזוק בלי שום ספק, אבל היות שאנחנו רואים לדאבונו שבכל המקומות אפ"י שיש קצת... יש ריב, ומאד צריך לחזק בזה שלא יהי' ריב, רק יהי' אהבה ואחוה, ובזכות זה בודאי בודאי הקב"ה יעזור שיושיע לנו ונזכה לגאולה הקרובה במהרה בימינו אמן.

הפרדה בין אכילת הפת לשאר תבשילין

העיר רבנו על הנוהגים לאכול חמץ במקום אחד וממשיכים סעודתם על שולחן הפסח בכלים כשרים לפסח, הרי מה שמצינו שברכת הפת פוסרת דברים הבאים מחמת הסעודה הוא כי הכל טפל לפת, ולכאורה זה שייך רק כשיש באפשרותו במשך כל הסעודה לאכול פת, אבל אם כבר הסיח דעתו מהפת מחמת כלי הפסח שהוא אוכל בהם עתה א"כ איך נחשב כל המשך הסעודה טפל לפת, ולכאור' עדיף שיברכו ברכת המזון מיד ורק אחר כך ימשיכו סעודתם בתבשילים חמים לכבוד שבת. (באר ישראל עניני פסח עמ' רט, ועי"ש מה שהשיב הגרי"ש אלישיב על זה).

הטעם שחטא בפסח חמור יותר

נשאל רבנו בדברי הפלא יועץ (ערך פסח) שכתב 'וכתבו המקובלים שלא איסור חמץ בלבד הוא חמור מאד בימי הפסח, אלא כל דבר פשע חמור מאוד ועושה רושם בפסח יותר ויותר משאר ימות השנה וכו', וצ"ב מה הטעם לזה. והשיב רבנו: במקום שיש יותר גילוי שכינה החטא פוגם יותר, וקדושה הפסח גדולה יותר מקדושת שאר המועדים וההשפעות גדולות יותר, ומי שאינו מנצל את ההשפעות האלה נענש יותר. [ומאידך, גם כח היצה"ר חזק יותר בזמנים המיוחדים, וכדמצינו כמה פעמים בש"ס, וכגן שבא הוא ובנו על נערה המאורסה ביוה"כ, שמשתדל להכשיל אז ביותר].

וכן למשל מי שנמצא בארץ ישראל ובירושלים ליד ביהמ"ק ועושה שם דברים שאינם ראויים זה חמור יותר ממה שנחשב במקום אחר וכמ"ש דהוא כנמצא בפלטרין של מלך (מאיל המילואים עמ' מה)

נפלו על הריצפה

המקפידים לא לאכול בפסח דברים הנופלים לריצפה אינם נחשבים למוקצה ביו"ט ובשבת חוה"מ. (ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמ' תקיח)

הלל השלם בחוה"מ פסח

מובא שהגר"ח מבריסק צ"ל פסק לאחד שלא קרא את ההלל ביו"ט ראשון של פסח שיקרא הלל השלם בחוה"מ, וטעמו הי' לפי המבואר בערכין (י. א) דבסוכות אומרים כל יום הלל השלם כיון שימי החג חלוקין בקרבנותיהן משא"כ פסח שאינו חלוק בקרבנותיו וא"כ מי שלא אמר הלל השלם ביו"ט ראשון יקרא בחוה"מ, ולסברא זו י"ל דקטן שהגדיל בחוה"מ יקרא עוד פעם הלל השלם לאחר שהגדיל ועכו"ם שנתגייר בחוה"מ בודאי י"ל שיצטרך אז לומר הלל השלם. והעירו דהב"י סימן ת"צ מביא טעם נוסף בשם המדרש למה לא גומרין את ההלל כל ימי הפסח לפי שנטבעו המצרים וכתוב בנפול אויבך אל תשמה, והט"ז ס"ק ג' כתב גם בחוה"מ אין גומרים אותו שלא יהא עדיף מ"ט האחרון עכ"ל וכן איתא במהרי"ל, ולפי"ז צריך להיות שאפי' מי שלא קרא את ההלל ביו"ט ראשון לא יגמור את ההלל בשאר ימי הפסח.

וי"ל דסיבה זו שכתובה במדרש היינו רק שלא לומר הלל מצד יו"ט אחרון עצמו, משא"כ מי שלא אמר ביו"ט ראשון הרי הוא משלים עכשיו את מה שהחסיר ביו"ט ראשון ובהשלמה ליכא לסברת המדרש, ובחוה"מ בודאי י"ל שישלים ויקרא דלא שייך בזה סברת הט"ז כיון דבקריאתו אינו מעדיף את חוה"מ מיו"ט אחרון אלא משלים את חובת יו"ט ראשון, ולפי"ז פסק הגר"ח צ"ל מיושב גם לטעם המדרש ובאמת אם הי' יוצא נ"מ להלכה מצד טעם המדרש בענין הנ"ל הא אין למדין הלכה מן המדרש עי' בתו"ט ברכות פ"ה מ"ד ואיך כתב הב"י טעם מהמדרש מאחר שיוצא מזה נ"מ להלכה ולדברינו שאין נ"מ א"ש. ומ"מ בעצם הנידון מסתבר לומר דלכל הטעמים אין השלמה להלל השלם בשאר ימים דמאחר שלא תיקנו לציבור לקרוא הלל השלם אז גם יחיד שיש סיבה שיגמור את ההלל אינו גומר. (ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמ' תקטז)

זכר ליציאת מצרים

הנה בהרבה מצוות התורה אומרת זכר ליציאת מצרים. וי"ל כיון שביציאת מצרים ראו בחוש הנהגה פרטית שהעולם אינו הפקר ומה"ט התורה חוזרת הרבה פעמים שצריך לזכור את יצי"מ כי אז ראו איך שהקב"ה משגיח על העולם שהוציא את בני ישראל מתחת יד פרעה בניסים גדולים לפי שהי' מלך קשה ששיעבדם ועשה להם צרות רבות ולאחר כל המכות הוציאים לחירות עולם ורואים שהעולם אינו הפקר וזה מחזק את האמונה בה' בהשגחה פרטית. (ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמ' תעה)

בגדי יו"ט

בבאר היטב (אבה"ז סי' ס"ה ס"ק ב') מביא ממהרי"ל דכבוד לחתן וכלה עדיף

מכבוד הרגל ונ"מ שאם יש לו איזה מלבוש חדש ללבוש בחופה ופגע בו הרגל קודם החופה לא ילבישונו ברגל אלא יניחנו עד יום החופה ובפתחי תשובה ס"ק ג' כתב צע"ק מדברי הבה"ט באור"ח סי' צ' ס"ק י"א דשם כתב מי שהי' חבוש בבית האסורין ולא הי' יכול להתפלל בעשרה והתחנן לפני השר ולא אבה רק יום אחד ולא יותר איזה יום יבחר לו פסק הרדב"ז שלא יחמיץ המצוה ותיכף יתפלל בעשרה עכ"ד.

ויש לומר דעצם התפילה שמתפלל לפני ראש השנה אינו הגורם שלא יוכל ללכת לשמוע שופר או מגילה משא"כ במה שלובש בגד זה היום כבר דוחה כבוד לבישת הבגד הזה ברגל. (ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמ' תקיז)

סעודה שלישית ומלוה מלכה

ורבנו עצמו לא היה מקפיד לאכול סעודה ג' ביו"ט וכמבואר ברמ"א (סי' תקכ"ט ס"א) שאין נוהגין לאכול ביו"ט סעודה ג', ואמר שהחזו"א נהג לאכול ביו"ט וכדעת הרמב"ם (פ"ל משבת ה"ו ופ"ו מיו"ט ה"ט), ורבנו בעצמו היו פעמים שאכל ביו"ט א' דפסח משום דעת הגר"א שכל כזית בפסח מצוה, ובשביעי ש"פ גם אכל מטעם זה. בד"כ לא היה אוכל סעודת מלוה מלכה במוצאי יו"ט אבל היה אוכל משהו לכבוד מוצאי יו"ט. ואמר רבנו שהחזו"א ס"ל שיש לאכול מלוה מלכה גם במוצאי יו"ט. והנה גם הרמב"ם שמחמיר לאכול סעודה ג' ביו"ט (כדלעיל) מ"מ מלוה מלכה בודאי אין חיוב, ולכן לא מקפיד בזה.

מנהגו בעירוב תבשילין

רבנו נהג לעשות בשנים האחרונות עירוב תבשילין בלא ברכה, כיון שלא בישלו אצלו כלום ביו"ט רק חיממו את האוכל שהוכן מערב יו"ט, ואף להרמ"א (סי' שיח סעי' ד) דדבר לח שנצטנן לגמרי אסור לחמם, זה רק חומרא בעלמא כמבואר בחזו"א ס"ל"ז סק"ג.

[הדלקת נרות לבד ביו"ט לא מחייב ברכה כמבואר בשו"ע סי' תקנז סעי' יט] (ועי' בס' שלמי יוסף עמ"ס ביצה סק"ג באריכות אודות מנהג רבנו) והיה משתדל לקחת רק ב' תבשילין ולא פת כיון דהיום לא אופים ביו"ט, והענין לקחת פת הוא בגלל האפיה. [עי' שו"ע סי' תקנז ובמשנ"ב סק"ו] והוא היה עושה את העירוב תבשילין על ישיבת ארחות תורה.

עירוב תבשילין בתבשיל שנתבשל בחמה

נשאל רבנו האם אפשר לעשות עירוב תבשילין בתבשיל שנתבשל בחמה, דלענין שבת בישול בחמה אינו נחשב בישול?

והשיב דאינו יודע אם אפשר, די"ל דמכיון שטעם ההיתר לב"ש ע"י עירוב תבשילין הוא דנחשב כגומר מה שהתחיל מעיו"ט (עי' רש"י ביצה טו, ב ד"ה כדי שיאמרו, ורמ"א סי' תקכ"ז בס"א) י"ל דבישול בחמה לא נחשב שהוא התחיל לבשל, דהחמה באה מאילה וחיממה התבשיל, ולא הוא הביא את החמה לכאן. (מאיל המילואים עמ' צט)

מכירת ספרים

הקפיד שלא ימכרו אצלו בבית ספרים בחוה"מ. עי' משנ"ב סי' תקל"ט ס"א. ואם היו מתעקשים לקנות היה אומר לקחת, ואם הם רוצים שישלמו.

כיבוס בגדים

בגדי קטנים שמתלכלך מהר אפשר להקל לכבס בחוה"מ. (עי' בס' תקל"ד ס"א ובמשנ"ב סק"ז).

קיפול טלית

לא היה נמנע מלקפל טליתו בחוה"מ. (ועי' דינים והנהגות מהחזו"א פ"ח אות י"ב).

תפילין בחוה"מ

ערב סוכות תשס"ט אמר, היום נפרדים מידיד טוב שהוא התפילין, בחו"ל הנחת תפילין גם בחוה"מ [בלא ברכה]. (צדיק כתמר יפרא עמ' רנו)

פ"א האריך בענין זה בשיעור ואמר: בענין הנחת תפילין בחוה"מ נחלקו בזה הפוסקים, ובחו"ל נהגו להניחם בלא ברכה [ובחוה"מ סוכות היו חולצים התפילין לפני ההלל מכיון שההלל שבו הוא מדינא ובחוה"מ פסח נהגו לחלצם אחר ההלל מכיון שבימים שאין גומרים ההלל חיובו הוא רק ממנהג] והחת"ס אף היה נוהג לברך עליהם וכן היו שנהגו באשכנז אף לברך עליהם, ואילו הארז"ל והגר"א לא נהגו להניחם כלל וכן הנהיגו תלמידי הגר"א באר"י שלא להניחם, ומ"מ גם באר"י היו שהניחום ואין בזה משום לא תתגודדו, וכמו שנהג הגר"א שך שהיה מניחם בביתו בצנעא ולא חשש לכך ואף אין בזה את האיסור שלא לשנות ממנהג המקום מכיון שהוא מחלוקת בקיום מצוה דאורייתא ובדברים שבדין ל"ש בזה מנהג המקום ועוד דהרי הניחם בצנעא, אמנם הגר"ז לא נהג להניחם ובסוף ימיו

אמר שהיה רוצה לפסוק להניח תפילין בחוה"מ אלא שמכיון שנהג כל ימיו שלא להניחם קשה לו לשנות מנהגו בזה.

הרבה דברים שנהגו בהם בעבר נשתנו בדורות האחרונים, וכגון תפילין בחוה"מ שבאר"י אין מי שנהג להניחם. וכן לגבי זמן צאה"כ שבעבר נהגו כר"ת בהרבה מקומות אף לקולא וכיום אין מי שמיקל כמותו, ואף בחי"א בהל' שבת כלל ה' ס"א כתב שעכ"פ לא יתאחר מלפסוק ממלאכה חצי שעה אחר השקיעה יעו"ש ומשמע שסבר גם הוא להקל כדעת ר"ת.

חיוב תפילין בחוה"מ

הנה בפסוק 'והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך' (בא יג, ט) כתוב דתפילין של יד הוי אות ותפילין של ראש הוי זכרון, וכן להלן (פסוק טז) כתוב ולטטפת בין עיניך ולא נקרא אות, ואע"פ שתפילין של ראש יותר גלויים מהתפילין של יד, ומ"מ גם תש"ר הוי אות, דבעירובין (צג, א) איתא והתניא ר"ע אומר יכול יניח אדם תפילין בשבתות וימים טובים, ת"ל והי' לך לאות על ירך מי שצריכין אות יצאו אלו שהן גופן אות, וצ"ל דאע"פ דבפסוק כתוב אות על תפילין של יד, מ"מ הם הוקשו, ואם פטור משל יד פטור גם משל ראש, ואע"פ דבמנחות (לה, א) תנן תפלה של יד אינה מעכבת את של ראש, משום דאז הוי אנוס, אבל היכא דנתמעט משל יד נתמעט גם משל ראש.

ומה דפטורים מהנחת תפילין ביו"ט, מפרש הריטב"א בעירובין (שם) דכלהו שבתון וינהו כדכתיב תשבתו שבתכם.

והנה תוס' בעירובין (שם ד"ה ימים) כתבו ולכאורה אין להניח תפילין בחוה"מ שא"צ אות דאסור במלאכה בדבר שאינו אבד [דס"ל דאסור מדאורייתא לעשות מלאכה בחוה"מ בדבר שאינו אבד], ועוד דחייב בסוכה בחג ובפסח אסור באכילת חמץ עכ"ד.

ואפשר לפרש כונתם דכיון שאסור במלאכה או בחמץ או שחייב בסוכה הרי זה עצמו אות, ולפי"ז אפשר דהפסוק דלאות זה גילוי דבזמן שיש מצוה מיוחדת וכגון סוכה או איסור חמץ נקרא אות, ולכן גם בחוה"מ שיש מצוה מיוחדת או איסור מלאכה נקראת אות [כן משמע ברא"ש הלכות תפילין סימן ט"ז ע"ש]. ועוד יתכן לפרש כונתם דמה שיש בו מצוה מיוחדת כמו סוכה ואיסור חמץ אינו מספיק להיקרא אות, אלא שזה ראי' שזה מהחג, והחג נקרא אות מפני שיו"ט נקרא שבת, וכן משמע בריטב"א שכתב ונחלקו מפרשים אם חוה"מ בכלל ימים טובים, י"א שאין זמן תפילין שאף בחוה"מ יש אות בפסח בחמץ ובחג חובת סוכה ע"ש.

ולפי"ז נצטרך לומר דסוכה וחמץ הם דינים שתלויים בדין חג, והעירו דהא חמץ אסור בערב פסח משש שעות ולמעלה אע"פ שעדיין לא חג, גם לפי"ז צריך להיות דאין להניח תפילין בערב פסח כבר משש שעות ולמעלה וצ"ע, והנה תוס' בקידושין (לה, א ד"ה ותפילין) הקשו למ"ד ציצית חובת מנא, למה נחשב מ"ע שהזמן גרמא כיון שחייב גם בלילה ותיירץ ר"י כיון שחיובו תלי במה שהזמן גרם לבישתה ביום יש לה ליחשב זמן גרמא שזמן לבישתה גורם החיוב עכ"ד. א"כ ה"נ כיון דהאיסור בערב פסח הוא מחמת הדין שיש בהחג ולא מחמת עצמו זה נחשב לדין החג [והראו כסברא זו בט"ז (או"ח סי' תל"ב סק"ב) לענין ברכת שהחיינו דאע"פ דאיסור חמץ קודם לרגל דמשעת זביחת הפסח אסור הוא וכו', ולק"מ דאותו זמן האיסור מתייחס להרגל דהא קריה רחמנא ראשון דהיינו ראשון של ז' ימי הרגל וע"כ יותר טוב לברך בעיקר הרגל ופוטור הטפל לו, עכ"ל. (אילת השחר בג יג, ט)

ספירת העומר

הוכחה מכך שלא בירך

בשו"ע (סי' תפ"ט ס"ד) כתב מי ששואל אותו חבירו בה"ש כמה ימי הספירה בזה הלילה יאמר לו אתמול הי' כך וכך שאם יאמר לו היום כך וכך אינו יכול לחזור למנות בברכה ועי' בביאור הלכה ועוד נלענ"ד שאם הי' זה בין השמשות והאיש הזה המשיב רגיל תמיד לברך דוקא בצאה"כ מסתברא דבאופן זה הוי כמכויין בהדיא שלא לצאת ומותר לו לחזור אח"כ ולמנות בברכה עכ"ל.

והעירו למה אין הוכחה מעצם זה שלא בירך קודם הספירה דע"כ מכויין שלא לצאת שהרי בכל יום הוא מברך לפני הספירה.

ואולי י"ל דאין לנו מעשה המוכיח שאינו סופר בלי ברכה אבל בדברי הביאור הלכה יש מעשה המוכיח ממה שממתין ולא סופר לאחר התפילה עד צאת הכוכבים.

ולפי"ז אדם שרגיל להתפלל לאחר צאה"כ וסופר מיד י"ל דלא נחשב כמכויין בהדיא שלא לצאת כי אין מעשה המוכיח שאינו סופר לפני צאה"כ או יש לחלק דשאני זה דהוי הוכחה מעצם הספירה, משא"כ ההוכחה ממה שאינו מברך אינה הוכחה מעצם הספירה. (ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמ' תקטז)

ספירה 'כמו שכתוב כאן'

הריטב"א במכות (ו, ב) מביא דחסרון מפי כתבם בעדות הוא רק בכהאי גוונא ששולחים טענותיהם לב"ד, אבל בנותני כתבי טענותיהם לב"ד ואומרים שהם טוענים כמו שכתוב שם אין בכך כלום וכו', הא כל שנותן עדותו כתובה לב"ד ואומר מה שכתוב כאן אני מעיד, מפיהם קרינן ב'י' וכן נהגו עכ"ל.

והנה ספירת העומר א"א לספור ע"י כתיבה, (עי' שו"ת רעק"א ח"א סי' כ"ט-ל"ב) ויל"ע אם בכהאי גוונא שיכתוב היום וכו', ויאמר היום כמו שכתוב בפתק זה יחשב כמו דיבור. (ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמ' תקטו)

הוסיף ניקוד

הרעק"א בשו"ת (ח"א סימן כ"ט) דן בעניני כתיבה כדיבור. ויל"ע מה דין המגדף את השם בכתיבה, דאפילו אם אומרים דכתיבה כדיבור מ"מ כיון דהכתב אינו נקרא בלי ניקוד, ואפילו אם יוסיף ניקוד על הכתב יתכן שזה דבר נפרד י"ל לא יתחייב משום מגדף. אבל בספירת העומר יתכן לומר דיצא ע"י כתיבה כשהוסיף ניקוד משום דאין צריך לספור דוקא בלשון הקודש וע"י הוספת ניקוד לא גרע מאשר אם יספור בשאר לשונות וצ"ע. (אילת השחר אמור כד, טו)

שכח לספור

תוס' במנחות (סה, ב ד"ה וספרתם) כתבו דאצל זבה דכתיב וספרה לה שייך בה ברכה כיון שסותרת דאי חזיא אפילו בשביעי סתרה עכ"ל.

והנה גם בספירת העומר פוסקים כדעת הבה"ג שהביאו התוס' שם ס"ו א' שאם לא ספר יום אחד שוב אינו סופר משום דבעיא תמימות, וי"ל דמ"מ שם סופרים בברכה כיון שהספירה תלוי בידו ואם נחשוש לשכחה אין לדבר סוף משא"כ זבה דסתירת טהרתה אינו תלוי בה אלא משמים ולכך אינה מברכת. (אילת השחר בהר כה, ח)

ודאי ישכח לספור

הורה רבנו: חולה הצריך לעבור ניתוח באמצע ימי הספירה ועי"ז ודאי לא יספור יום אחד, יכול להתחיל לברך היום אע"פ שברור לו שלמחרת לא יוכל לספור, דכך היה חיוב המצוה לברך היום לא רק מפני החזקה שיוכל לספור למחר. אמנם הגר"ח קניבסקי טען שלא יברך והוכיח מדברי המשנ"ב (סי' תפ"ט סק"ג) בשם שולחן שלמה בנשים דלא יברכו על ספיה"ע דהא בודאי יטעו ביום אחד וכו' ומשמע לכאור' דאם ספר ואח"כ טעה הוי ברכה לבטלה. (פרורים משולחן גבוה ח"א עמ' קכב) שוב נדפס בספרו ימלא פי תהלתך (עיונים בתפילה עמ' תקטו): היודע שבכל שנה שוכח איזה יום לספור נראה דאע"פ"כ יספור בברכה ולא דומה לאשה שכתב במשנה ברורה (תפ"ט סק"ג) שלא יברכו דבודאי יטעו יום אחד, דשאני אשה שאינה חייבת מדינא משא"כ אנשים.

ובאילת השחר כתובות עב, א על תוד"ה וספרה וי"ל דאין מברכין וכו' שלעולם יוכל למנות כסדר וכן עומר אבל זבה שאם תראה תסתור אין לה למנות. הביא רבנו: נסתפקו במי שיוודע בתחילת ימי העומר שיום אחד לא יוכל למנות בברכה לספור להתחיל יכול אם, ומסתברא דעיקר תקנת ספירת העומר לא היתה תלויה בעתיד לספור דהא אין שייך חזקה על העתיד רק מעיקרא היתה המצוה שיתחיל לספור בברכה וממילא יכול לברך גם כשנראה לו שלא יוכל לספור כל הימים. [ועמש"כ בזה בספר פרורים משולחן גבוה ח"א שאלה כ"ו].

ספירה שלא מבין

כתב המג"א (סי' תפ"ט סק"ב) וז"ל ואם אינו מבין לשון הקודש וספר [ספירת העומר] בלשון הקודש לא יצא דהא לא ידע מא קאמר ואין זה ספירה עכ"ל. והק' בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון או' נה) שהמג"א סתר משנתו שבסי' תל"ד סק"ו כתב בקצת נוסחאות כתוב ואם אמרו בלה"ק יצא ונ"ל דהיינו דוקא כשיוודע לפחות ענין הביטול שיוודע שמפק' חמצו אבל אות' שאין מביני' כלל וסובר' שאומרי' איזה תחינה פשיטא דלא יצאו דהא בטול מדין הפקר ובעי' שיהא פיו ולבו שוין עכ"ד מבואר דאם מבין תוכן הענין סגי ולא צריך להבין פירוש המילות ומ"ש מספירת העומר שאם לא הבין פירוש המילות לא יצא. ותיירץ רבנו שבספירת העומר אם הסופר לא הבין את הספירה לא נחשב שאמר מספר משא"כ בביטול חמץ סגי בהבנת תוכן הביטול. (מפי הרה"ג ר' ירמיהו ורוון מח"ס אמרי חיים)

לקיים מנהג בעלה

כלה אשכנזיה שספרה בברכה ספירת העומר ונישאה לבן מעדות המזרח שמנהגם ע"פ השו"ע (סי' תקפ"ט סעי' ו) שנשים לא מברכת על מצוה שהז"ג. דעת רבנו שצריכה להפסיק לברך, כיון שהיא צריכה לינהוג כל מנהגי בעלה, והם נוהגים שלא לברך. (מיס חיים גליון 287)

רבן של ישראל

דרכי האמונה וההשגחה. היה אברך בכולל פוניבז' ידיד טוב שלי שהיה דחוק בפרנסה, והיה לו כוח להנעים דברי תורה על שומעיהם, ולכן למד בין הסדרים עם ילדים מכיתות גבוהות ובחורים מישב"ק, יום אחד הציעו לו שישנו עו"ד דתי שרוצה למסור שיעורים בבית כנסת, וכמובן אינו יודע ללמוד, לכן הוא מוכן לשלם למישהו שיכין איתו שיעורים, וכמובן המושגים של העו"ד הללו בתשלום היו כמו שעה של עו"ד ולא של אברך, ידידי קבע עמו לימוד של שעתיים פעם בשבוע, והיה מכין לו כל פעם שיעור אחר, מתוך איזה מערכה של הגר"ש רזובסקי, או ר' אלחנן וכדומה דברי תורה ערבים, ומאותה פעם בשבוע קיבל הרבה יותר ממה שקיבל מהאברכים שלמד עם בניהם כל השבוע, ושמח שיכול לנצל את בין הסדרים ללמוד תורה ולא צריך לבזבז זמן ללמוד עם צעירים. בסיום החודש הראשון כשקיבל את הכסף באותו לילה הניח את המשקפיים מתחת ליד המטה כרגיל, אך הם נפלו ונשברו, היה לו עדשות יקרות מאד, ועלות התיקון היה בדיוק בסכום שקיבל מהעו"ד. למעשה היה לו הרגשה קשה עם העו"ד. מהגישה שלו לתורה, כל פעם כשהיה אומר לו את ביאור דברי הרמב"ם למשל היה העו"ד אומר, בטוח שהרמב"ם לא חלם על זה, אך אין ספק שמדובר כאן ברעיון מבריק מה שאתם מכניסים ברמב"ם עפ"ל. ואני אומר זאת בשיעור. אך אם כל הדברים האברך הנ"ל המשיך להכין את השיעורים עם העו"ד שהרי זה היה סכום גבוה מאד ובזכות זה יוכל ללמוד. עבר חודש נוסף ושוב מקבל סכום גבוה במזומן, והגיע לביתו ונדע לו שאשתו ניקתה היום את התריסים, וכשהזיזה תריס אחד הוא נפל למטה ורק בנס לא הרג מישהו, עלות התיקון כמובן בסכום שקיבל מהעו"ד ראה שהדברים עולים מדרגא כבר סכנת נפשות, והחליט שצריך להיכנס לראש הכולל הגראי"ל ולשאול מה ההסבר.

מין שמע את הסיפור בכובד ראש, את כל השיקולים, את השיח של העו"ד, ואמר לאברך כשמלמדים מישהו תורה יכול להיות לזה אחת משני סיבות, לפעמים שזה תועלת ללומד אפילו שלכאורה אין כאן תועלת ללומד, לומדים עם ילד או בעל תשובה מתחיל, לכאורה אין כל תועלת לימודית ללומד, אך ללומד זו תועלת, צריך ללמוד והקבי"ה נותן שכר שמתעלים במקום אחר. לפעמים זה תועלת ללומד, אומרים שיעור בפני אנשים שלא כל כך מקשיבים, או לחילופין שיכולים גם ללמוד לבד לא פחות טוב, אך ללומד זה תועלת הוא מכין ויוצא ברוך, זו גם סיבה ללמד. אך אם אין תועלת בתורה לא ללמוד ולא ללמדה, והתועלת היחידה היא כסף, בשביל כסף לא לומדים תורה. במקרה שלך העו"ד שאינו מאמין שזה תורת אמת לא יכול להיות לו מזה שום תועלת, ולכן גם אין תועלת אם כך תפסיק. (נאמר בכולל חפץ חיים)

ה. אמר רבנו פעם בשיעור: זכורני שלפני המלחמה היו מקבלים את פני ראשי הישיבות בשירת צדיק כתמר יפוח וכן פי צדיק יהגה חכמה ולשונו תדבר משפט וכו' ואילו כיום למדו מהחסידיים ושרים לכ"א ימים על ימי מלך תוסיף וכו', והטעם לשינוי זה דבעבר השאיפה היתה להיות צדיק וע"כ היו מכבדים בשירת צדיק כתמר וכדו' ואילו בזמנינו השאיפה היא למלוך ולהנהיג וע"כ שרים בסגנון זה.

א. יום לפני שנסע לחו"ל בנסיעתו הראשונה עם כ"ק מרן האדמו"ר מגור המתין אחר השיעור להגרמ"ל להפרד ממנו ולקבל ברכתו ע"י משנ"ב. והגרמ"ל האריך עוד בשיעור, עד שעלה אליו רבינו לחדר שיעורים של הגרמ"ל להפרד ולקבל ברכתו.

ומינה את בנו הגר"ש למסור שיעורים במקומו, וכשחזר שאל איך היה?

וענו לו שמאד נהנו משיעורי בנו ושמח על כך. וכבר התפרסם ששאלו אחרי שעזב לגמרי למסור שיעורים למה לא מינה את בנו במקומו?

ואמר שאני לא מבקש כלום מה שנותנים ונותנים. ומסיום אותה שנה שנסע לחו"ל הפסיק את מסירת השיעורים כי ראה שעבודת הכלל מפריעה ללימוד עם התלמידים. ורק היה מגיע מדי פעם למסור שיחות.

וכשחזר מחו"ל היה לפני חג השבועות שהיה קביעותו למסור שיחה בישיבה. ואז מסר את שיחתו המפורסמת על תורה, ובתו"ד ביאר מה שאמרו חז"ל שכלל ישראל בלא תורה הם כדג בלא מים, והקשה למה לא משלו לפרה שנכנסת לים שגם מפסידה את חיותה, וביאר שהפרה בים מתה מכח חיובי ע"י הכנסת המים וכו'. משא"כ דג, המים הם חיותו וביבשה מת מהעדר חיות ומים, וזה שהדגישו לנו שהעדר תורה זה מיתה.

וסיפרו: שכשהיו בחו"ל כל היום היה עוסק במסירת שיעורים ושיחות ללא הפסק, ובלילות כמעט לא הספיקו לישן שהיה קבלת קהל של מאות אנשים עד השעות הקטנות של הלילה, ובנוסף הקפיד רבינו על תפילה בנץ, ובאחד הימים כל המלווים לא התעוררו מרוב עייפות רק רבינו, והוא נאלץ בעצמו להסתובב בין בני הפמליא שישנו עמו ולהעירם.

שח הגאון הגדול רבי אליהו שטרנבוך זצ"ל ראב"ד אנטוורפן: כ"ק אדמו"ר מגור שליט"א ביקר כאן יום קודם למרן רבנו זצ"ל, שהייתו במחיצתנו היוותה התעלות גדולה ליהודי אנטוורפן וגרמה להתרגשות גדולה, שטחתי בפניו את בקשתי שיישאר בעיר ליום נוסף עד אחרי ביקורו של רבנו שהגיע יום אחר כך, הוא השיב לי שעליו לחזור לארץ ישראל.

העליתי את הרעיון שהוא ישוב לארץ ישראל עוד לפני שבת יחד עם הגאון הגדול ראי"ל שטינמן שליט"א שהיה אמור לעזוב את העיר בליל שישי, ואז הפליג בשבחו של הגאון הגדול וענה לי במשפט מדהים הוא יחיד בעניין הזה רק הוא מסוגל לדלג על שינה לקום וותיקין ולהמשיך כרגיל הוא לא מתעייף ואכן כאשר הוא הגיע לכאן לא הייתה ניכרת בו עייפות כלשהי למרות שגם אנשים צעירים מתעייפים מטיסה אלו הם לא כוחות טבעיים אלא כוחות של מתנת שמים ולא כל אחד יודע להשתמש בהם לשם שמיים.

ג. שח לנו בעל המעשה רנ"ו: בהיותי בחור בשידוכים קצת מבוגר פניתי למרן זצוק"ל לבקש עצה וברכה וא"ל לי לקבל ע"ע שלא לטלטל בשבת, וכשהשבת לי שאיני מטלטל ברך אותי שאמצא את זיוגי במהרה וכך הוי, אגב כשאמרתי לו שאולי אקבל ע"ע משהו אחר א"ל שלא צריך. ד. שח הרה"ג שמואל אליהו צ. אני רוצה לספר סיפור של השקפה נכונה, ויש בסיפור הזה תועלת בפני עצמו